

Контрастивний аналіз лексико-семантичної групи дієслів "знання" на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах

У статті аналізується дієслова лексико-семантичної групи "знання" на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах за допомогою статистично-математичного та контрастивно-типологічного методів.

лексико-семантична група, фразеологічний, контрастивний, типологічний, компаративний

Одним із найважливіших завдань фразеології є дослідження національно-мовної своєрідності, оскільки вона в кожній мові має неповторний план вираження й таким чином фіксує національний колорит мови. Саме через це більшість фразеологізмів не перекладається іншими мовами. Фразеологія, що потрапляє на перехрестя сфер діяльності семантики, синтаксису та лексикології, має яскраво виражений національний характер і максимально відображає відмінні особливості кожної мови чи мовного варіанта. Фразеологічні особливості мов значною мірою визначаються національною своєрідністю певної мови, що зумовлено особливостями її історичного розвитку та соціально-функціональної структури. Більшість фразеологічних одиниць за походженням - застигли народні метафори, порівняння, метонімії, частини прислів'їв тощо. Образні картини, висловлені цими засобами, відображають будь-які (частіше смішні, негативні) факти життя та побуту, що характеризують людину. Такі уявні висловлювання виникають у свідомості людей в результаті сприйняття однакових фактів дійсності, суспільного життя, географічного середовища і т. ін. Необхідність зіставного аналізу фразеологічних систем різних мов визначається, передусім, важливістю вивчення фразеології як одного з найбільш виразних мовних засобів, який наочно демонструє національну самобутність та специфіку. Зіставна фразеологія – один з найновіших напрямів сучасної лінгвістики. У сфері фразеології, тобто системи, яка базується на матеріалі інших мовних рівнів знаходять відображення основні ознаки, якості та тенденції розвитку мов. Відомо, що порівняння є необхідним та загальновизнаним методологічним принципом наукового дослідження. Зіставна фразеологія як лінгвістична дисципліна знаходиться поки що в стадії становлення. Так фразеологічна компаративістика покликана, очевидно, досліджувати фразеологічні одиниці, споріднених мов у генетично-діахронічному аспекті, виділити, наприклад, пласт загальнослов'янської, загальногерманської, балтослов'янської фразеології. Дуже продуктивним уявляється також, ареальний підхід до вивчення фразеології. Зіставна фразеологія займається порівнянням конкретних фразеологізмів з метою їх перекладу, фразеологічного кодування, введення в практику викладання, а також розробленням типів еквівалентності фразеологічних одиниць. Причому ті фразеологізми, які не мають повних еквівалентів, відходять до відомої, контрастивної фразеології, яка є підрозділом зіставного мовознавства, що спеціалізується на контрастах, розбіжностях. Звичайно продуктивними уявляються зіставні дослідження фразеології германських та слов'янських мов. У своїй роботі "Зіставний аналіз

німецької та російської фразеології" А. Д. Райхштейн (Райхштейн, 1980: 56) вказує на існування трьох принципово різних можливостей в зіставному дослідженні фразеології. Перший спосіб – це зіставне дослідження конкретних фразеологізмів; другий – зіставлення фразеологічних груп і третій – зіставлення фразеологічних систем в цілому.

Влучні висловлювання видатних людей

Українська мова	Російська мова	Англійська мова	Німецька мова
1.	1.	1. To know everything is to know nothing.	1.
2.	2. Что имеем не храним, потерявши плачем.	2a. The cow knows not what her tail is worth until she has lost it. d. We know not what is good until we have lost it.	2.
3.	3.	3. You never know what you can do till you try.	3.
4.	4. Много будешь знать—скоро состаришься.	4. Too much knowledge makes the head bald.	4.
5.	5. Недостаточное знание приносит вред.	5a. Little knowledge is a dangerous thing. b. Little learning is a dangerous thing.	5a.
6.	6. О чем не знаю, о том не тужу.	6.	6. Was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss.
7а. Знає кішка чие сало з'їла. б. Чує кіт. в. Чує кішка (де сало лежить).	7. Знает кошка чье сало съела.	7.	7.
8а. Знати де раки зимують. б. Взнати де раки зимують.	8. Знать где раки зимуют.	8.	8.
9а. Знати чому в Тростянці гребінці. б. Знати чому ківш лиха. в. Чому фунт лиха.	9. Знать почем фунт лиха.	9.	9.

У даній праці доцільнішим є зіставне дослідження фразеології німецької, англійської, російської та української мов на рівні групи. У процесі багатомовних зіставних досліджень на рівні фразеологічної групи важливим є виконання "головного" завдання (Добровольський, 1990:21), що являє собою визначення сукупності різноманітних аспектів та параметрів дослідження мови, а особливо перевірки гіпотези про наявність закономірної залежності внутрішньої організації фразеологічної системи від типологічних особливостей побудови відповідної мови. Наприклад, відомо, що чим

більш аналітичною є мова, тим більш регулярною буде фразеологічна система даної мови. Оскільки до складу фразеології входять неоднорідні класи фразеологізмів, то були створені різноманітні типи класифікацій. У даному дослідженні ми спираємося на класифікацію Л.А.Булаховського (Булаховський, 1978). Згідно із нею фразеологізми розподіляються за джерелами їх походження. Він розрізняє: прислів'я та приказки; професіоналізми, усталені вислови з анекдотів, жартів тощо; цитати з Біблії; переклади іншомовних висловів; крилаті вирази письменників.

Оскільки до складу фразеології входять неоднорідні класи фразеологізмів з різним ступенем фразеологічності, то для визначення ступеня різноманітності фразеологічності Б. О. Плотников (Плотников, 1979) запропонував 10 критеріїв (чим більше ознак-критеріїв має сполучення слів, тим вищою є його фразеологічність):

- 1) Ідіоматичність, тобто зрушення у значенні компонентів ("пекти раків, червоніти від сорому, ніяковіти");
- 2) дослівна неперекладність на інші мови (гарбуза піднести, піймати облизня – "відмовити при сватанні, залищанні");
- 3) наявність компонента з утраченим лексичним значенням або із застарілою граматичною формою (ляси точити);
- 4) граматична категоріальність, тобто здатність усього звороту виступати в ролі одного члена речення (сторч головою – обставина способу дії, шкіра та кістки – означення);
- 5) невмотивованість значення (собаку з'їсти – "набути великого досвіду в якійсь справі, ґрунтовно, до тонкощів вивчити що-небудь");
- 6) незмінність граматичної форми (була не була, зуб на зуб, ні сіло ні впало);
- 7) синтаксична немодельованість, тобто творення сполучення не за живою в мові моделлю (сам на сам, так собі);
- 8) відсутність варіантності (пор.: бити баглаї і наговорити (набалакати, намолотити, наплести) сім мішків (кіп) гречаної вовни);
- 9) неможливість вставити в середину виразу якесь слово (пор.: бабине літо, кров з молоком і завдати (доброго) гарту, закрутити (таку) веремію);
- 10) неможливість синтаксичних перетворень (пор.: ні се ні те і прийняти ухвалу, прийнята ухвала, ухвала, яку прийняли).

Залежно від кількості критеріїв, що мають певний вираз, ступінь фразеологічності може коливатися від 1 (рос. ничтоже сумняшеся, яке має всі 10 перелічених ознак) до 0,1 (рос. блок управління, яке має тільки одну ознаку – стійкість, або відтворюваність) (Общее языкознание 983: 226-231). Якщо розглянути спочатку фразеологізм to know everything is to know nothing, що трапляється лише в англійській мові, то згідно із згаданою вище класифікацією Б.О. Плотникова можна визначити, що ступінь його фразеологічності становитиме 3 (з перелічених вище 10 ознак). Йому притаманні: відсутність варіантності; неможливість вставити в середину виразу якесь слово; неможливість синтаксичних перетворень.

Фразеологізм за номером 2 фіксується в англійській (два варіанти) та російській мовах з тією відмінністю, що в англійському фразеологізмі - а) The cow knows not what her tail is worth until she has lost it; we know not what is good until we have lost it, присутнє дієслово to know - знати. У російському варіанті замість слова знати вживається інше дієслово – мати – иметь. Згідно із класифікацією Б.О. Плотникова, даний фразеологізм в російській мові має лише два критерії – неможливість синтаксичних перетворень та неможливість вставити в середину виразу якесь слово. Англійський еквівалент і, особливо перший його варіант має дещо інші критерії – ідіоматичність, тобто зрушення у значенні компонентів; невмотивованість значення та неможливість вставити в середину виразу якесь слово.

Розглянувши даний підрозділ фразеологізмів із дієслівним компонентом знати, ми можемо зазначити, що не всі вищезгадані фразеологізми мають повні еквіваленти у чотирьох мовах. Найбільше фразеологізмів даної групи (приказки і прислів'я) існує в російській мові — 7; В англійській — 5; В українській — 3, і найменше — в німецькій мові — лише 1 фразеологізм. Найбільше варіантів (3) мають українські фразеологізми - знає кішка чиє сало з'їла і знати почому в Тростянці гребінці.

Список літератури

1. Бінович Л.Е., Гришин М.М. Німецько-російський фразеологічний словник- М., 4975. - с 656.
2. Добровольський Д.О. Зіставна фразеологія -В., 1990-с. 36.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство - К., 1999. - с 288.
4. Кунін О.В. Англо-російський фразеологічний словник : в 2 т. - М., 1967. - с 1264.
5. Федорів А.І. Фразеологічний словник літературної російської мови кінця вісімнадцятого - двадцятого ст. : в 2 т. - Н., 1991. - с 340.
6. Федорів А.І. Фразеологічний словник літературної російської мови кінця вісімнадцятого - двадцятого ст. : в 2 т. - М., 1995. - с 608.
7. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови в 2 т. - К., 1984. - с.687
8. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache - B. N Y., 1975 - 915s.Skeat W.W. a Concise Etymological Dictionary of the English Language.- N.Y.,1963-656p.

В статье анализируются глаголы лексико-семантической группы «знания» на уровне фразеологической единицы в украинском, русском, немецком и английском языках с помощью статистическо-математического и контрастивно-типологического методов.

The article under consideration deals with the phraseological-comparative analysis of the lexico-semantic group “knowledge” verbs in English, Ukrainian, Russian and German on the phraseological level.